

Марина ЮР

кандидат мистецтвознавства,
старший науковий співробітник

АВТОРСЬКА КАРТИНА СВІТУ МОЛОДИХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ Соціокультурний контекст

На сучасному етапі розвитку суспільства важливою стає проблема духовної саморегуляції людини та її адаптація у світі. Відтак, на перше місце виходить поняття «картини світу» — внутрішнє бачення дійсності, засноване на сукупності усіх накопичених знань та уявлень про світ [1]. Картина світу має історично обумовлений характер і формується в суспільстві в межах визначених світоглядних позицій щодо внутрішньої і зовнішньої структури світу. Тому картина світу є складно структурованою цілісністю, що включає три головні компоненти — світогляд, світосприйняття і світовідчуття [2]. Термін «картина світу» у науковий обіг ввів у 1950-х Р. Редфілд, але до нього зверталися учені різних галузей знань, розширивши його значення відповідно сфери застосування. У мистецтвознавстві використовують поняття «художня картина світу», яку розуміють як цілісну систему художньо-образних уявлень про реальну дійсність, встановлених художньою практикою [3].

Мистецтво є своєрідною формою відображення життя, у ньому найраніше сформувалася тенденція до цілісного сприйняття об'єктивної дійсності, а її трансформація в образах, починаючи від первісних наскальних рисунків і до сучасних творів й об'єктів, репрезентує авторську картину світу. Авторська картина світу митця є концептуальним відображенням його світосприйняття, емоційної сфери та ціннісних орієнтирів, репрезентованих у художньому творі засобами мистецтва. Художня свідомість автора вибудовує особливе естетичне

ставлення до дійсності, спосіб її пізнання і відображення, формує саму художню домінанту, що організовує поетику твору загалом. Будь-яка концепція художньої творчості виникає у річищі широкого соціокультурного контексту, що склався в рамках певної картини світу, і опосередковується низкою різноманітних факторів [4, с. 294].

Індивідуальне ставлення митця до світу опосередковане соціальним знанням, тобто поєднує в собі індивідуальний та соціальний аспекти, відображає спосіб, за допомогою якого культура тієї чи іншої епохи сприймає реальність. Втілена у художньому творі авторська картина світу синтезує в собі всі знання митця про дійсність, однак під певним кутом зору, виявляючи в індивідуальному загальне уявлення про світ, закладене в підтексті. Ця своєрідність точки зору відрізняє твори митців однієї епохи, стилю, напрямку, течії, навіть творчого об'єднання, виявляє мовну варіативність авторських засобів відображення однієї і тієї ж дійсності. Через це характер відображення знання про довколишній світ обумовлений не тільки особистим досвідом митця, а й особливостями соціуму та культури, в яких він живе і творить. Тому в авторській картині світу соціокультурне середовище певною мірою впливає на ту дійсність, яку створює митець, оскільки у просторі художнього твору він вибудовує модель світу, що не існує сама по собі і не є повністю продуктом суб'єктивного сприйняття, а зумовлена концептуальною картиною світу.

Українське мистецтво у своїй генезі формувалося з урахуванням впливів різних культур, традиції яких органічно впліталися у стилістику творів ремісників, згодом професійних художників: це скіфська, антична, візантійська, римська, азійська, західноєвропейська та інші культури. Така поліфонія не приглушила національних особливостей, а навпаки модернізувала художню систему й освіту України. Прикладом цього можуть бути твори визначних вітчизняних митців XIX–XX сторіч, у творчих інтенціях яких проявляються риси напрямів і течій мистецтва Нового часу, що є свідченням зміни світобачення, світовідчуття, світогляду.

Саме в мистецтві стало можливим співіснування різних точок зору, позицій, цінностей, які втілилися у плюралізмі художніх мето-

дів, маргінальності жанрів, нівельованні стилів. Тому мистецтво може бути розцінене як модель неповторності буття, що творчо репрезентує нам чуттєво-раціональне осягнення світу [4, с. 295]. У сучасному мистецтві, змістом якого є конкретне ставлення людини до світу і її діяльність, простежується прагнення до експліцитної відкритості. «Відкритість» у творах мистецтва складає враження «всеохопної цілісності».

Нове бачення і розуміння сучасного динамічного соціокультурного процесу репрезентоване в авторській картині світу молодих українських художників. У ній поєднується універсальне і національне, унікальність творчого суб'єкта і динамічність його світобачення. Можна сказати, що авторська картина світу є суб'єктивним образом об'єктивного світу, в якому відображено не лише світоглядний і емоційний компоненти особистості, а й духовний стан епохи. Про це красномовно свідчать твори талановитих українських художників, котрі закінчили Національну академію мистецтв та архітектури. Це К. Акіменкова, Г. Валійова, К. Гнилицька, С. Дегтярьов, М. Домбровська, Ю. Істратова, Н. Михайлова, І. Черненко та ін. Кожен із них по своєму передав власні світовідчуття у живописних полотнах.

К. Акіменкова створила картину «Новий Едем», звернувшись до цього вічного і актуального біблійного сюжету, але привнесла свою інтерпретацію, прагнучи донести до нас його сучасне прочитання. Основні дійові особи Адам і Єва в її роботі були збережені, змінилося їхнє оточення, що вплинуло на емоційне наповнення та іншу іконографію сюжету, що відповідає уявленням про сьогоденний мультикультурний світ, об'єднаними характеристиками якого стала не природа, а простір супермаркету як невід'ємної частини життя сучасної людини у будь-якому куточку світу. Самі образи Адама і Єви художниця вирішила представити у монголоїдній расі, однієї з найпоширеніших сьогодні. Емоційною стороною картини є й те, що образи єднає не яблуко як елемент пізнання світу, символ кохання, сім'ї і продовження роду, а кошик із продуктами, що своєрідно поєднує двох осіб. На цьому протиставленні побудований колорит роботи — світлі фігури на тлі яскравої насиченої гами штучного товару у супермаркеті.

Г. Валійова у своїй картині «Садово-паркова скульптура» зачіпає тему вільної людини у цьому швидкоплинному світі. Кожна людина може зайняти близьку їй позицію, адже люди народжені бути вільними. Але щоб бути вільним, потрібно бути свідомим, а свідомість — це висока культура. На жаль, у нас висока культура представлена в музейних колекціях, галереях, художніх салонах. Проста людина цього не бачить. Дипломниця, розкриваючи ідею картини, прагнула «винести» мистецтво з приміщень до людей, створити щось мистецьке на природі, адже мистецтво є своєрідним засобом психічної розради. Ганна трансформувала садово-паркової скульптури у молодих жінок, що розташувалися зручно на різних підвищеннях. Така алюзія репрезентує світовідчуття мисткині, динамічність її світогляду.

Репрезентація фіксованих моментів у медіа-просторі сьогодні формує уявлення глядача про світ, залишаючи поза кадром цілісне сприйняття реальної дійсності. Це закладає дуалістичний підхід до сприйняття репрезентованого медіа візуального ряду. Ця дуальність присутня і в роботі К. Гнилицької «Парад незалежності», яка завдяки постмедійному підходу з фіксованою фрагментарністю процесії (урочисте проходження військ по головній вулиці столиці на День Перемоги) намагалася створити узагальнений образ свята з його явним позитивним імпульсом, але і надати можливість глядачеві відчутти і певний негатив, тобто реальний стан української армії.

Сергій Дегтярьов у роботі «Вершники. Апокаліпсис» у гротескній, і водночас алегоричній формі зобразив вершників, психологічні характеристики яких є уособленням проблем сучасного суспільства. Ці проблеми породжені діями людей, що призводять до катаклізмів, конфліктів, воєн, голоду, за які вони попри все не відчують за ніякої відповідальності. Тому саме аморальність стала основною психологічною характеристикою чотирьох вершників, запряжених в одну вузду замість коней. Їхній вантаж — польова військова кухня — символ життя. Драматизм сцени розгортається на фронтальному плані, де найбільш виразно прочитуються образи, прототипами яким стали відомі типажі українського суспільства — міліціонер, п'яниця, огрядна жінка, парубок-забіяка, доповнені в окремих випадках образами

з античної міфології. Архетипом сьогодення є й дорога, якою рухаються вершники, позаду видно обрій землі як символ життя. Образи морального занепаду суспільства сьогодні яскраво демонструють причини, що призведуть до занепаду цивілізації, апокаліпсису, а їхнє реалістичне трактування надало дипломнику можливість більш гостро відобразити ці проблеми і спонукати глядача задуматися над їхнім вирішенням.

У певний критичний для людини час відбуваються зміни в її світогляді, поглядах, естетичних уявленнях, критеріях оцінок. Такою критичною або кризовою для багатьох українців стала ситуація в державі, що призвела до «Революції гідності». У центрі Києва постали барикади, що стали тим форпостом, який окреслював межу неповернення до минулого, і який став трампліном для майбутніх змін у державі, свідомості людей, ставленні до України усього світу. Ці зміни неможливі без ментальної та духовної трансформації, без усвідомлення належності до культури і історії України, а отже — без переродження у новому образі і виходу на інший рівень мислення, дій та життя. Саме процес змін у людині став темою картини О. Домбровської «Люди — Барикади», яка на яскравому прикладі подій, що відбувалися і відбуваються в Україні, створила монументальне за формою і змістом полотно, оперуючи абстрактними і абстрагованими формами. В лівій і правій частині композиції зображено людей серед символів Майдану — протигаз, полиці з ліками, шини, дерев'яні конструкції барикад, захисні щити, а також пюпітри з нотами, що символізують важливу роль мистецтва у цьому процесі. Якщо у лівій частині це початок змін, де лунає заклик, маніфестований не лише сурмою, а й червоним кольором, то у правій ці зміни відбулися, і наслідок — це оновлені чи скалічені життя, а також ті, що пішли з життя. Тому образотворчий простір у цій частині наповнений деформованими тілами, полишеними фрагментами рук і ніг, вирізаним і обмотаним колючим дротом серцем, реальними та ідейними атрибутами боротьби — щитом та стовпом, що визначає державний кордон, георгіївською стрічкою. Олена, уніфікуючи образи, прагнула розкрити тему, не лише пов'язану із подіями на Майдані Незалежності у Києві

у листопаді–грудні 2013 та січні–лютому 2014 року, а дати їй ширше тлумачення, показати, що зміни у свідомості людини, зміни у її світосприйнятті залежать від подолання вибудованих нею ж внутрішніх барикад. Тунель у центрі композиції — вихід у новий світ, нове життя.

Отже, авторська картина світу як складова художньої картини — це синтетична панорама репрезентація дійсності в різних просторово-часових діапазонах, що демонструють охарактеризовані твори молодих українських художників.

1. *Пестрякова Л.* Художественная картина мира : логико-гносеологический аспект: Автореф. дис. ... канд. филос. наук [Текст] / Л. Пестрякова. — Саратов, 2001. — С. 3.

2. *Житков В.* Искусство и картина мира [Текст] / В. Житков, К. Соколов. — СПб., 2003.

3. *Скурту Н.* Искусство и картина мира [Текст] / Н. Скурту. — Кишинёв, 1990. — С. 52.

4. *Дианова В. М.* Искусство как моделирование картин мира [Текст] / В. М. Дианова // Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века : К 80-летию профессора Моисея Самойловича Кагана : Материалы междунар. науч. конф., 18 мая 2001 г. — СПб., 2001. — Вып. 12.